

Nordisk Fjer-sagen er fortsat aktuel

*Af professor Lars Bo Langsted
Aalborg Universitet*

Man troede ikke sine egne ører og øjne dengang sidst på efteråret i 1990 da Nordisk Fjer koncernen punkterede som en ballon. En af de store, hæderkronede, gamle virksomheder, som netop havde overvundet en krise, men som nu havde bidt sig fast i nye markeder og relanceret sig selv som en moderne koncern, vi alle kunne være stolte af, smuldrede for øjnene af os og efterlod ikke blot en ruinbunke, men et stort, dybt krater. Virkeligheden bag årsregnskaberne viste sig at være omvendt proportional med regnskabernes farvestrålende, dybtrykte ydre – år for år var papiret blevet mere og mere glittet samtidig med at økonomien blev stadigt mere katastrofal. Den verdensomspændende handel med fjer, der afspejlede sig i regnskaberne og påvirkede verdensmarkedspriserne, viste sig at bestå i et enkelt læs fjer, der til gengæld var blevet vidt berejst. Stort set alle handler var til sidst blevet fiktive. Hvordan kunne det dog ske, spurgte vi os selv dengang – og i dag kender vi svaret. Hele det katastrofale forløb er blevet rullet op og analyseret i forligsforhandlinger og i flere retssager, hvor der blev sat punktum for den uigenkaldeligt sidste i Højesteret i sidste uge, små 14 år senere.

Virkeligheden viste sig at være præcis lige så banal, som virkeligheden som regel er: En virksomhed, der begynder at skranke økonomisk, en direktør og bestyrelsesformand, der måske nægter at se realiteterne i øjnene, måske håber at det snart vender, så ingen opdager, de nødløsninger, han tyr til, begynder at pynte på regnskaberne – først en lille smule, senere mere og mere. Omgivelserne opdager ikke noget, fordi han dels får nogle af de øverste direktører til at bistå sig – så kan næsten alle kontrolmekanismer sættes ud af kraft – dels fordi han formår at holde revisorerne tre skridt fra livet. Bestyrelsen er nok for passiv og revisorerne er ikke helt grundige nok. Et samspil af uheldige omstændigheder, men også en konsekvens af, at gerningsmændene alle var nogle, som kontrolorganerne (bestyrelse og revision) kendte som dygtige forretningsfolk, hæderlige mennesker og – i hvert fald for den enes vedkommende – overordentlig karismatisk.

Det strafferetlige efterspil mundede ud i flerårige fængselsstraffe til de meddelagtige direktører og bøder til bestyrelsesmedlemmerne og til de revisorer, der havde forsynet regnskaberne med påtegninger. Hovedmanden havde for egen hånd søgt retfærdighed andetsteds. Det erstatningsretlige efterspil foregik for størstepartens vedkommende under lukkede forligsforhandlinger, og sidste uges dom fra Højesteret afviste at pålægge det revisionsfirma erstatningsansvar, der som det eneste havde været insisterende på at få oplysninger, men som stedse var blevet afvist, og derfor valgte at gå endnu inden revisionen overhovedet var kommet i gang.

Udover forfølgningen af de direkte implicerede, vakte sagen så stor bestyrtelse, at Folketinget skyndsomt gennemførte en række lovændringer under direkte henvisning til Nordisk Fjer-sagen. Som et af medlemmerne sagde under folketingsbehandlingen: vi ved ganske vist ikke endnu, hvad der er sket i Nordisk Fjer, men det skader aldrig at stramme op på lovgivningen.

Der, hvor man blandt andet strammede op, var gennem et forbud for børsnoterede virksomheder mod at en direktør samtidig kunne være bestyrelsesformand og gennem udførlige krav til den forretningsorden, der skulle findes for børsnoterede virksomheders bestyrelse. Den sidstnævnte opstramning begrundedes blandt andet med, at det på den måde skulle blive lettere at pålægge bestyrelsesmedlemmer ansvar – underforstået, hvis de ikke havde en forretningsorden med det krævede indhold og/eller hvis de nok havde en sådan, men ikke fulgte dens anvisninger i praksis.

Man kan spørge om Nordisk Fjer-sagen og dens efterspil spiller nogen rolle længere, eller den blot er en kuriositet, der bliver tiltagende støvet og udvisket i vores fælles hukommelse, og til sidst blot bliver et ord, der kendes, men som ikke giver mening for andre end de få, på linie med "Edderkoppe-affæren" (indtil TV-serien revitaliserede den), "Boss-sagen" og "skægpandebrevene". Sådan vil det utvivlsomt gå på et tidspunkt, men indtil da er den god at tage ved lære af, og derfor må man håbe at formuldningsprocessen vil trække længe ud.

For det første er dens setup klassisk for de langt de fleste sager om økonomisk kriminalitet. Den eller de stærke ledere, der udnytter passive eller eftergivende omgivelser, til at drive kriminel aktivitet.

For det andet fordi den bør minde os om, at kriminalitet også begås af de personer af hvem vi mindst venter det og i de virksomheder, vi ikke kunne drømme om, det kunne ske.

For det tredje fordi den illustrerer, at økonomisk kriminalitet ikke bliver mindre ødelæggende for omgivelserne, blot fordi gerningsmændene ikke får direkte personlig vinding ud af det.

For det fjerde fordi den er personificeringen af de mange undersøgelser, der viser, at den kriminalitet, der begås af virksomhedens ledelse, er langt den alvorligste, den, der er langt sværest at opdage, og den, der berører langt de største økonomiske værdier.

For det femte fordi den fortæller os, at skandale-sager, der ryster de største virksomheder, ikke er noget der er forbeholdt USA, Italien eller Holland.

På spørgsmålet: kan det ske igen? Er svaret ikke blot bekræftende – det ædruelige svar er, at det ikke blot *kan* ske igen, det *vil* med usvigelig sikkerhed ske igen. Ikke på helt samme måde, og naturligvis ikke med den samme personkreds, men i sin kerne, i sit omfang og i sit miljø ganske identisk. Dermed ikke være sagt, at de opstramninger, lovgiver foretog i det umiddelbare kølvand på Nordisk Fjer eller de mange regelændringer og –forbedringer, der er sket siden i relation til såvel materielle regler som regler om overvågning og efterforskning, er betydningsløse. Det er de langt fra. Men man må huske på, at det i hvert fald siden Moses steg ned fra bjerget har været forbudt både at lyve, stjæle og slå ihjel – for slet ikke at tale om at begære sin næstes hustru, og alligevel har menneskeheden ikke foretaget sig stort andet siden da.

Med regler, kontrol, efterforskning, retsforfølgning og afsoning kan vi medvirke til at begrænse (også) den økonomiske kriminalitet, vi kan gøre det vanskeligere at gennemføre kriminaliteten, vi kan forsøge at gøre den mindre attraktiv, vi kan prøve at skræmme folk fra at begå den, vi kan på mange måder begrænse den – men vi kan aldrig helt forhindre den.

Derfor er Nordisk Fjer-sagen fortsat aktuell!